

Nr B 260

Av herr **Hansson** i Skegrie m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr B 39, angående vissa åtgärder på grund av situationen på smörmarknaden, m. m.

De senaste årens utveckling på den europeiska jordbruksproduktmarknaden har haft framför allt tvenne särdrag. Dels har inom samtliga industrialiserade, med oss jämförbara länder en allmän strävan efter ökning i den inhemska jordbruksproduktionen kunnat förmärkas och dels har delvis som en följd härav en alltmera markerad protektionism i fråga om jordbruksprodukter framträtt. Dessa förhållanden har för vårt land medfört, att tidigare för oss disponibla exportmarknader för jordbruksprodukter f. n. inte i samma utsträckning står till buds. Påpekas bör också, att den uppmjukning av import- och exporthinder, som utmärker vårt nu gällande pris-sättningssystem för jordbruksprodukter, inte har motsvarighet i övriga industrialiserade länder inom Centraleuropa.

Det kan inte råda någon tvekan om att den strävan efter inhemsk ökning i resp. länders jordbruksproduktion bl. a. hör samman med att man bedömer en sådan ökning erforderlig med hänsyn till den politiska oro, som råder i världen. Man vågar inte trots förverkligade och planerade integrationssträvanden överlämna sitt lands försörjning till annan nation i händelse av en storpolitisk konflikt. De uppnådda produktionsökningarna är väsentliga. Sålunda utgör ökningen, om man utgår från förkrigsperioden, för Västtyskland 25 procent, för Frankrike och Belgien 27 procent samt för England 30 procent. I vårt land kan vi däremot konstatera en *produktions-sänkning* under motsvarande tid med ej mindre än 10 procent per capita, medan vi däremot kan tala om att vår under samma tid uppnådda produktivitetsökning per i jordbruket utförd arbetstimme är större än i något annat europeiskt land. Vårt jordbruks tekniska genomsnittsstandard måste alltså anses vara fullt konkurrenskraftig på internationellt plan.

Det svenska jordbrukets ekonomiska läge har emellertid under den senaste tiden starkt försämrats. För närvarande råder för jordbrukarnas vidkommande en inkomsteftersläpning på ca 15 procent. Denna utveckling har till stor del sin orsak i de svårigheter, som under senare tid framträtt i fråga om smöravsättningen. Mjölkproduktionen har i genomsnitt svarat för ca 40 procent av jordbrukets inkomster. För småbruket är mjölkproduktionen den huvudsakliga inkomstkällan. Den hårdaste inkomstminskningen har härigenom drabbat de mindre brukningsdelarna.

Bihang till riksdagens protokoll 1958. 4 saml. Nr B 260

Anledningen till avsättningskrisen i fråga om smöret är icke ökad mjölk- och smörproduktion. Den totala mjölkproduktionen i landet har från 1949 till 1957 minskats från 4 650 milj. kg till 4 034 milj. kg. Smörproduktionen var år 1949 100,9 milj. kg men beräknas i år uppgå till ca 90 milj. kg. Kostammen var år 1949 1 668 000 djur men hade år 1957 reducerats till 1 399 000. I genomsnitt har den minskats med 2 procent eller 30 000 djur per år.

Orsakerna till avsättningskrisen är i stället att söka dels i en mycket kraftig försämring av läget på exportmarknaden, såväl prismässigt som i fråga om avsättningsmöjligheterna, dels också i en stark minskning av avsättningen på hemmamarknaden. De ovan nämnda produktionsökningarna i skilda länder har uppenbart påverkat vårt jordbruks förutsättningar att på tidigare marknader avsätta t. ex. smör. Den väsentligaste orsaken till våra nuvarande avsättningsproblem för smöret får likväl sökas på det inhemska planet. Till belysning av utvecklingen på hemmamarknaden kan anföras, att smörkonsumtionen i vårt land år 1949 var 96,7 milj. kg men år 1957 59,3 milj. kg, en minskning sedan 1949 med ca 39 procent. Margarinkonsumtionen var år 1949 68,4 milj. kg men år 1957 118,8 milj. kg, en ökning sedan år 1949 med ca 74 procent. Det bör i sammanhanget framhållas, att glasskatten i icke obetydlig utsträckning minskar avsättningen av gräddglasen och därmed ökar smöröverskottet. Detsamma kan sägas om glassimporten. När frågan om åtgärder mot avsättningskrisen behandlades vid årets förra riksdag, beräknades att för innevarande år skulle uppstå ett smöröverskott på 30—35 milj. kg, därest särskilda åtgärder icke vidtogs till främjande av den inhemska smöravsättningen.

I den föreliggande propositionen nr B 39 uttalar departementschefen, att i jordbruksbefolkningens eget intresse en anpassning av mjölkproduktionen till en naturlig efterfrågan måste komma till stånd. Jordbruksnämnden har i sin skrivelse den 16 juni 1958 uttalat, att ställningstagande i denna fråga bör anstå, till dess man bl. a. har en klarare uppfattning om utvecklingens tendenser. Frågan är enligt vår mening av mycket komplicerad natur. Såsom ovan framgått, har såväl kostammen som mjölk- och smörproduktionen sedan länge minskats. Med nuvarande betingelser för jordbruksnäringen måste man räkna med att denna utveckling kommer att fortsätta. Det måste enligt vår mening starkt ifrågasättas, om därutöver särskilda åtgärder bör vidtagas för reduktion av mjölk- och smörproduktionen. För småbruket i allmänhet måste även för framtiden mjölkproduktionen utgöra den viktigaste inkomstkällan.

Denna fråga får närmare bedömas vid utformningen av det särskilda stödet till småbruket. Inom jordbruksdepartementet pågår för närvarande, såsom framgår av propositionen, överväganden i denna fråga. Det är enligt vår mening att beklaga, att förslag till förbättrat stöd åt småbruket icke redan

förelagts riksdagen. Den betydande inkomstminskning, som drabbat småbruket främst till följd av avsättningskrisen i fråga om smöret, gör det angeläget, att riksdagen snarast får tillfälle att taga ställning till frågan om utformningen av det särskilda stödet till småbruket. Om köpkraften hos jordbrukets folk minskas, får detta återverkningar även för andra grupper. Vid minskade inkomster för jordbrukarna minskas också deras efterfrågan på varor och tjänster, vilket återverkar på sysselsättningen inom industrien och servicenäringarna. Det nuvarande arbetsmarknadsläget inger bekymmer. Det måste understrykas, att denna situation skulle tillspetsas ytterligare, om arbetskraft i ökad utsträckning nu skulle söka sig bort från jordbruket. En sådan utveckling måste befaras, om icke snarast de ekonomiska förhållandena inom jordbruket förbättras.

Även folkförsörjnings- och beredskapspolitiska skäl talar emot åtgärder för minskning av kostammen och mjölkproduktionen. Enligt vår mening är den nuvarande mjölk- och smörproduktionen icke för stor om hänsyn härtill tages. Såsom framgått var smörkonsumtionen i vårt land år 1949 96,7 milj. kg. Smörproduktionen i år beräknas uppgå till 90 milj. kg. Det går enligt vår mening icke att bortse ifrån att vårt land på nytt kan bli avspärrat från införsel av livsmedel och råvaror till livsmedel. I ett sådant läge kan det befaras, att vi icke har möjligheter att tillgodose vårt lands behov av matfett, därest kostammen ytterligare reduceras. Margarinkonsumtionen är till ca 70 procent beroende av importerade råvaror och skulle i ett sådant läge med nödvändighet minskas väsentligt. Problemet om smöravsättningen måste därför enligt vår mening lösas i första hand genom att ökat avsättningsutrymme skaffas för smöret.

Dessa synpunkter synes oss också vara i överensstämmelse med det principbeslut, som riksdagen 1947 fattade rörande riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Enligt detta skulle statsmakterna stödja en smörproduktion, som skulle motsvara hela det normala inhemska avsättningsutrymme för matfett med undantag av 40 milj. kg, som förutsattes för margarinkonsumtionen. Under senare tid har margarinkonsumtionen varit i det närmaste tre gånger större än vad förutsattes i principbeslutet 1947. Vid en fördelning av smör- och margarinkonsumtionen i enlighet med 1947 års riktlinjer föreligger vid nuvarande produktion icke något smöröverskott utan tvärtom ett betydande underskott. Även om margarinkonsumtionen skulle hållas fördubblad i förhållande till 1947 års principbeslut, d. v. s. vid 80 milj. kg, skulle den nuvarande smörproduktionen helt finna avsättning på den inhemska marknaden. Det synes oss i nuvarande läge nödvändigt, att sådana åtgärder vidtages, att margarinkonsumtionen kan minskas och smörkonsumtionen ökas i nämnda utsträckning.

Enligt det gällande jordbruksavtalet skall statsmakterna vid omöjliggjord smörexport med alla till buds stående medel skaffa avsättningsutrymme för

svenskt smör på hemmamarknaden. Jordbruksnämnden konstaterade i skrivelse den 16 april i år, att ett sådant läge inträtt att statsmakterna var skyldiga att vidtaga åtgärder i detta syfte. Årets förra riksdag beslutade om statlig prisrabattering av smör med 50 öre per kg under tiden maj—juli månader, under förutsättning att riksnotereringen för runmärkt smör sänktes med 2 kr. per kg. Detta beslut kunde vi icke biträda. Vi föreslog, att regleringsavgiften å fettvaror skulle höjas med det belopp, som erfordrades för att få till stånd en höjning av detaljhandelspriset å margarin med 50 öre per kg. Genom en samtidig rabattering av sockerpriset, motsvarande viss del av sockerskatten, skulle en ökning av livsmedelskostnaderna undvikas. Detta förslag var i överensstämmelse med de synpunkter, som framförts från jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden.

I den föreliggande propositionen föreslås, att den statliga prisrabatteringen av smör med 50 öre per kg på oförändrade villkor skall utsträckas att gälla även för tiden augusti—november 1958.

Den statliga prisrabattering av smöret, som gäller sedan maj månad och som Kungl. Maj:t nu föreslår under ett fortsatt provisorium av fyra månader, kan enligt vår mening icke utgöra ett uppfyllande av statsmakternas förpliktelser enligt jordbruksavtalet att med alla till buds stående medel öka avsättningsutrymmet för smöret på hemmamarknaden. En av Svenska mejeriernas riksförening företagen undersökning över smörförsäljningen från mejerier under tiden 19—31 maj 1958 i jämförelse med tiden 20 maj—1 juni föregående år visar en försäljningsökning av 38,3 procent. Enligt jordbruksnämndens bedömning kan vid nu rådande prisrelation mellan smör och margarin under inga förhållanden räknas med större genomsnittlig konsumtionsökning för smör än 30 procent. För år räknat skulle detta betyda en inhemsk konsumtion av smör av omkring 74 milj. kg. Ett betydande smöröverskott kvarstår alltså fortfarande. Det måste vidare framhållas, att den relativt goda ökning av smörkonsumtionen, som nu uppnåtts, dock icke i första hand kan tillskrivas den statliga prisrabatteringen utan i stället den prissänkning på ytterligare kr. 1:50 per kg, som jordbruket självt genomfört. Den statliga prisrabatteringen kan sägas innebära, att en 50-öring av smörpriset överflyttas från butiksnöten till skattsedeln. I huvudsak har jordbruket självt fått svara för och betala minskningen av prisspänningen mellan smöret och margarin.

Möjligheterna att avsätta smör på export har under senare tid ytterligare försämrats genom den kvantitetsbegränsning i fråga om svenskt smör, som i praktiken genomförts på englandsmarknaden. Jordbruksnämnden framhåller i sin skrivelse den 16 juni, att det förefaller sannolikt, att ytterligare åtgärder, vilka kan skapa ökad avsättning av smörfett inom landet, kommer att behövas. Enligt vår mening är det i nuvarande ytterligare skärpta läge

nödvändigt, att prisspänningen mellan smör och margarin minskas ytterligare.

De principiella invändningar, som måste resas mot den nuvarande statliga prisrabatteringen av smör, är enligt vår mening lika starka i nuvarande läge som när frågan behandlades av årets förra riksdag. Det kan dock icke bestridas, att det beslut, som årets förra riksdag fattade i denna fråga, medfört ett tvångsläge, som måste påverka bedömningen. Man kan icke bortse från den påtagliga risken av att en nu vidtagen höjning av smörpriset, även om densamma åtföljes av en höjning av margarinpriset skulle få till följd en viss återgång av konsumtionen från smör till margarin. En sådan återgång skulle vara särskilt besvärlig under sommaren och hösten, då produktionen regelbundet är störst. Det måste också tagas med i bedömningen, att den uppnådda ökningen av smörkonsumtionen ännu icke torde ha hunnit stabilisera sig. Enligt vår mening måste därför den statliga prisrabatteringen av smöret tills vidare bibehållas, trots de principiella erinringar, som måste göras mot densamma.

Såsom vi ovan framhållit, är det enligt vår mening i nuvarande läge nödvändigt med ytterligare åtgärder för minskning av prisspänningen mellan smöret och margarinet. Den gällande prisrabatteringen av smöret måste i detta syfte kombineras med en margarinprishöjning. Det synes oss erforderligt, att regleringsavgiften å fettvaror snarast höjes, så att detaljhandelspriset å margarin ökas med 50 öre per kg. Till förhindrande av härigenom ökade livsmedelskostnader bör samtidigt den nu utgående varuskatten å socker avskaffas. Den inkomstminskning, som staten skulle åsamkas genom sockerskattens slopande, kan i stort sett kompenseras genom den av oss förordade höjningen av margarinaccisen. Vi har i motioner den 3 juli 1958 hemställt om vidtagande av dessa åtgärder.

Den statliga prisrabattering, som vi finner det nödvändigt att i nuvarande läge godtaga, bör enligt vår mening icke fortsätta längre än marknadsläget kräver. Så snart smöravsättningen kan bedömas medgiva, bör prisrabatten borttagas och smörpriset höjas i motsvarande grad, d. v. s. med 50 öre per kg. Förutsättningen härför är emellertid, att regleringsavgiften å fettvaror utöver vad vi tidigare föreslagit höjes i motsvarande grad. Härigenom skulle minskningen av prisspänningen mellan smöret och margarinet helt uppnås genom margarinprishöjning, vilket enligt vår mening är den principiellt riktiga och i praktiken effektivaste åtgärden på längre sikt. Vi föreslår, att Kungl. Maj:t får fullmakt att i samråd med jordbrukets organisationer vidta dessa åtgärder redan under tiden augusti—november, därest marknadsläget i fråga om smörkonsumtionen så kan bedömas medgiva.

Såsom av den föreliggande propositionen framgår, är möjligheterna att vinna ökad avsättning av svenska mjölkprodukter genom utvidgad inter-

nationell hjälpverksamhet för närvarande starkt begränsade. Enligt vår mening är det angeläget, att de förefintliga möjligheterna tillvaratas på bästa sätt. För närvarande erbjuder härvid den feta torrmjölken de bästa avsättningsmöjligheterna. Departementschefen framhåller, att hjälpsändningarna av denna produkt under en höst- och vintersäsong skulle kunna uppgå till högst 2 000 ton, men anger samtidigt, att denna kvantitetsbedömning är mycket ungefärlig. Såsom framgår av propositionen, är den tillgängliga produktionskapaciteten större och bör enligt vår mening kunna utökas ytterligare. Vi anser det angeläget, att avsättningsutrymme skapas för fet torrmjolk i avsevärt större utsträckning. Som riktpunkt för förhandlingarna om dessa hjälpsändningar bör enligt vår mening gälla, att en kvantitet av 5 000 ton fet torrmjolk bör levereras från vårt land till den internationella hjälpverksamheten. Då denna fråga senare skall behandlas av riksdagen, föranleder den icke i detta sammanhang något yrkande från vår sida.

För den s. k. smöroljan synes på längre sikt avsättning kunna vinnas i vissa länder. För närvarande saknas dock i vårt land erforderlig utrustning för framställning av smörolja. Undersökningar om framställningsmetoder pågår, men någon produktion i större skala har ännu icke kunnat upptagas. Då det synes oss angeläget att dessa undersökningar påskyndas, föreslår vi ett statsanslag för ändamålet av 2 milj. kr., att användas till undersöknings- och försöksverksamhet för framställning av s. k. smörolja. Denna verksamhet bör bedrivas i samarbete med Svenska mejeriernas riksförening.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr B 39 måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till förbättrat stöd åt småbruket snarast förelägges riksdagen,

2) som riktlinje för åtgärderna till ökat avsättningsutrymme för smöret på hemmamarknaden uttala, att margarinkonsumtionen i vårt land i nuvarande läge icke må överstiga 80 milj. kg per år räknat,

3) besluta om fullmakt för Kungl. Maj:t att under tiden augusti—november 1958 avskaffa den statliga prisrabatteringen av smör med 50 öre per kilogram och i stället vidta en höjning av regleringsavgiften å fettvaror utöver vad som föreslagits i motion II B nr 247, därest i enlighet med vad som ovan anförts marknadsläget i fråga om smörkonsumtionen så kan bedömas medgiva, samt

4) besluta anslå 2 000 000 kronor till undersöknings- och försöksverksamhet i fråga om framställning av s. k. smörolja i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 8 juli 1958

Nils G. Hansson
i Skegrie

Lars Eliasson
i Sundborn

Anders Pettersson
i Dahl

Axel Rubbestad

J. W. Pettersson
i Norregård

Sam B. Norup

J. Onsjö

C. O. Carlsson

Sven Vigelsbo